

Handläggare: Jan Lind
Staben
Tel: 508 264 71
s.jan.lind@gfk.stockholm.se

2002-01-30

Dnr 01-007-3471:1

Till
Gatu- och fastighetsnämnden

**Regionala utsläppsmål – Delmål för Stockholms län
Vidareutveckling av Miljövårdsprogram 2000
Remiss av förslag från länsstyrelsen**

FÖRSLAG TILL BESLUT

Gatu- och fastighetsnämnden besvarar kommunstyrelsens remiss av länsstyrelsens förslag med gatu- och fastighetskontorets tjänsteutlåtande.

Olle Zetterberg

Lennart Gustafsson

Jan Lind

SAMMANFATTNING

Gatu- och fastighetsnämndens remisstid går ut 2002-02-13.

De nu remitterade förslagen till regionala delmål är utformade som preciseringar till de miljömål som finns i länets Miljövårdsprogram 2000. Målförslagen har utarbetats av Länsstyrelsen i Stockholms län i samverkan med Kommunförbundet Stockholms län och Stockholms läns landsting. Förslag lämnas till 13 regionala delmål avseende olika utsläppsminskningar samlade i fem målgrupper.

Gatu- och fastighetskontoret anser att förslaget är en vällovlig ansats och vill också säga att remissmaterialet är pedagogiskt uppbyggt.

Vi är medvetna om att mål i den form som nu redovisas ska ge uttryck för en hög ambitionsnivå. Trots detta bedömer vi att flera av delmålen synes

---

\\web01\inetpub\gfk.yourvoice.se\work\2002-02-19\Tjut07.doc

- Bilagor: 1. Översikt av den svenska miljömålsstrukturen
2. Utdrag ur miljödelmålspropositionen, mm
3. Åtgärder i klimatpropositionen

realistiska. De föreslagna delmålen för utsläpp av flyktiga organiska ämnen och kväveoxider till luft skulle dock bli mycket svåra att nå upp till med hänsyn till de förhållanden som råder i Stockholms län.

Vi konstaterar att både de nationella miljö kvalitetsmålen och de regionala miljömål som successivt utarbetas inte är direkt bindande för t ex miljömyndigheter och de som orsakar olika miljöproblem, utsläpp etc. Först när miljö kvalitetsmålen konkretiseras i formella miljö kvalitetsnormer utfärdade med stöd av miljöbalken, blir dessa direkt rättsligt bindande för myndigheter och andra. Enligt miljöbalken får inte en miljö kvalitetsnorm överskridas och en plan eller verksamhet får inte medverka till att en norm överskrids. Miljö kvalitetsnormen är bindande och får, till skillnad från miljö kvalitetsmål, inte åsidosättas vid en eventuell avvägningssituation. Regeringen har hittills utfärdat miljö kvalitetsnormer i utomhusluft för kvävedioxid, kväveoxider, svaveldioxid, bly och partiklar. Normen för kvävedioxid och kväveoxider får inte överskridas efter 2005-12-31. Normen för partiklar ska vara uppfylld senast 2004-12-31.

Vi erinrar om att regeringen 2001-11-15 uppdragit åt Länsstyrelsen i Stockholms län att ta fram ett förslag till åtgärdsprogram för att uppfylla miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid inom länet. Bakgrunden är att miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid idag överskrids på flera platser i länet och att den sannolikt kommer att överskridas även år 2006. I regeringens uppdrag påtalas att även normen för partiklar kan vara svår att uppnå inom utsatt tid. I regeringsbeslutet sägs att de åtgärder som kan bli aktuella för ett åtgärdsprogram kan vara av såväl ekonomisk, teknisk som administrativ art.

Vi anser att både miljömål och miljö kvalitetsnormer måste utformas på ett sådant sätt att de, samtidigt som de innebär en drivkraft för fortsatt minskade utsläpp av ämnen som påverkar miljö och människors hälsa negativt, inte ger orimliga lokala restriktioner för kommande bostadsbebyggelse och möjligheter att utföra person- och godstransporter i storstaden. Miljöarbetet både nationellt och regionalt-lokalt kännetecknas dessvärre av ett sektoriserat synsätt, där miljömålen/normerna lever ett tämligen självständigt liv utan hänsyn till andra av människorna efterfrågade nyttigheter i samhället. Kommunstyrelsen har framhållit att det måste hittas en avvägning mellan miljö kvalitetsnormen och t ex behovet av ökat bostadsbyggande.

Med förutsättningen att de nu föreslagna regionala utsläppsmålen endast får en formell status som just mål, dvs inte bindande normer, skulle i och för sig kunna anses att det inte har så stor betydelse hur delmålen utformas eller på vilken nivå de läggs. Då emellertid regeringen har för avsikt att successivt konkretisera miljö kvalitetsmålen i form av bindande miljö kvalitetsnormer, och det visat sig vara omöjligt eller i vart fall utomordentligt svårt att förena redan miljö kvalitetsnormerna för kvävedioxid och partiklar med utbyggnadsbehoven i stockholmregionen, och dessa normer t o m synes ha en kontraproduktiv karaktär, bedömer vi det vara avgörande att delmålen som rör utsläpp av flyktiga organiska ämnen och kväveoxider till luft ges en ändamålsenligare utformning och även hamnar på en mer realistisk och genomförbar nivå där en avvägning

skett mot vad som är möjligt med hänsyn till andra, för människor viktiga kvaliteter i tillvaron.

Enligt vår mening bör inte bara klimatmål utan även växthusgasnormer och många andra miljömål/normer uttryckas per capita. På så sätt underlättas jämförelse med boende och arbetande i andra regioner och vi kan tydligare se om tillväxten i Stockholmsregionen är till fördel för miljön.

Utsläppsmålen för flyktiga organiska ämnen och kväveoxider till luft måste sålunda reduceras och bör sättas per capita.

Vi är inte främmande för att det utarbetas även andra välgrundade och realistiska målkompletteringar – gärna utformade som mål per capita - för att ytterligare förbättra miljön i länet.

REMISSEN

Länsstyrelsen har 2001-09-25 sänt förslaget till regionala utsläppsmål på brett samråd till över hundra remissinstanser såsom kommuner, myndigheter, företag, organisationer, föreningar m fl för synpunkter senast 2002-03-28.

Inom Stockholms stad har remiss skett till, förutom gatu- och fastighetsnämnden, stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, renhållningsnämnden, näringslivsnämnden och Stockholm Vatten AB för yttrande senast 2002-02-13.

Genomgången av förslaget har inom gatu- och fastighetskontoret gjorts av en grupp med deltagare från regionerna, strategisk trafikplanering, fastighetsförvaltningen och staben.

FÖRSLAGET TILL REGIONALA UTSLÄPPSMÅL

Länsstyrelsen har, i samråd med Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Stockholms läns landsting, utarbetat 13 förslag till regionala utsläppsmål. De utgör en vidareutveckling av *Miljövårdsprogram 2000 för Stockholms län*. Målförslagen konkretiserar några av de många utsläppsminskningar som behöver göras fram till år 2010 för att det ska vara möjligt att nå de av riksdagen antagna miljö kvalitetsmålen inom en generation.

Länsstyrelsen uppger att arbetet med att ta fram målförslagen har bedrivits öppet och att de synpunkter som inhämtats under projektets gång efter bästa förmåga har inarbetats i de nu framtagna förslagen. En god förankring hos länets kommuner, regionala myndigheter, organisationer och intresseföreträdare har eftersträvats. Det är enligt länsstyrelsen först med detta breda samråd som en mer omfattande delaktighet är möjlig.

Avsikten med projektet uppges inte ha varit att få fram en heltäckande skara utsläppsmål. Att utarbeta mål med den konkretiseringsgrad det här handlar om är mycket resurskrävande, varför antalet målförslag med nödvändighet är begränsat. Målförslagen är därför också av olika karaktär; några är sektorsspecifika medan andra omfattar samtliga samhällssektorer.

Förslagen till regionala utsläppsmål är utarbetade parallellt med regeringens förslag till nationella delmål. Propositionen 2000/01:130 Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier rekommenderas därför som bredvidläsning.

Det utsända samrådsmaterialet består av två dokument: en **underlagsrapport** och ett **måldokument**. Materialet bör läsas tillsammans med *Miljövårdsprogram 2000 för Stockholms län*.

Underlagsrapporten innehåller utgångspunkter och resonemang för målförslagen. Problembeskrivningarna i rapporten bör ses som kompletteringar och förtydliganden av de beskrivningar av länets miljötillstånd som redovisas i Länsstyrelsens rapport *Miljöanalys 1996* och den miljömålsuppföljning som Länsstyrelsen lämnat i rapporten *Saldo 2000*.

Måldokumentet är en kortfattad skrift som ska ses som ett utkast till komplettering av *Miljövårdsprogram 2000*. Förslag lämnas till 13 regionala delmål avseende olika utsläppsminskningar samlade i fem målgrupper. Delmålen redovisas längre fram i gatu- och fastighetskontorets tjänsteutlåtande.

I samrådssvaren önskar länsstyrelsen bl a få synpunkter på:

1. Huruvida målnivåer och målformuleringar bedöms vara relevanta och realistiska med beaktande av bl a Stockholmsregionens starka tillväxt och särskilda miljöförutsättningar.
2. Om det finns några särskilda komplikationer med de föreslagna etappmålen.
3. Vilken betydelse målen kan ha i det egna miljöarbetet. Kan de exempelvis användas som stöd och vägledning eller som underlag vid utarbetande av lokala mål?
4. Om det finns behov av att på regional nivå utveckla ytterligare utsläppsmål. I så fall för vilka ämnen/förhållanden.

Remissmaterialet finns även att tillgå på Länsstyrelsens hemsida: www.ab.lst.se (klicka vidare på "Miljö och kultur").

BAKGRUND

För att sätta in de nu aktuella förslagen i ett större sammanhang redovisar gatu- och fastighetskontoret den direkta bakgrunden i form av länets Miljövårdsprogram 2000 och regeringens miljödelsmålproposition och Stockholms stads tidigare lämnade remissynpunkter. Vi försöker också komplettera bakgrunden i form av de statliga miljö- och klimatsatsningarna.

Miljövårdsprogram 2000

KSL:s och Länsstyrelsens styrelser samt Landstingets regionplane- och trafiknämnd beslutade 1999 att Miljövårdsprogram 2000 för Stockholms län ska utgöra underlag för inriktningen av det fortsatta miljöarbetet i länet samt att godkänna att programmet sänds ut till länets kommuner till stöd för deras fortsatta miljöarbete.

Miljövårdsprogrammet innehåller ett flertal regionala miljömål kopplade till de 15 nationella miljö kvalitetsmål som riksdagen antog våren 1999. I miljövårdsprogrammet finns också ett handlingsprogram med förslag till åtgärder och åtaganden för perioden 1999 – 2003. Fokuseringen ligger på sådana åtgärder och åtaganden som regionala aktörer har varit beredda att ställa upp.

Stockholms stad hade 1998-09-09 yttrat sig över ett tidigare remitterat förslag till Miljövårdsprogram. Kommunstyrelsen ansåg det bra att ett nytt miljövårdsprogram tas fram men framhöll att förslaget behöver utvecklas på några centrala punkter. En sådan handlar om hur programmet ska kunna användas som ett operativt styrdokument. Det behöver enligt yttrandet med andra ord belysas hur programmet ska komma till konkret användning hos kommuner, landsting, näringsliv och andra berörda aktörer. Annars finns risken att de föreslagna åtgärderna inte genomförs. Gatu- och fastighetsnämnden hade framhållit önskvärdheten av att programmet utvecklas i riktning mot ett mera användbart planeringsverktyg där t ex principer för hantering av målkonflikter i miljöarbetet togs upp, exempelvis att hitta en balans mellan byggande och bevarande av naturområden. Enligt kommunstyrelsen bör också miljömålen relatera till de olika aktörerna i länet med hänsyn till deras ansvar och befogenheter.

Propositionen 2000/01:130 Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier

I regeringens miljödelmårsproposition från april 2001 lämnas förslag till delmål och åtgärdsstrategier för 14 av de 15 nationella miljö kvalitetsmålen som riksdagen antog våren 1999. Målet *Begränsad klimatpåverkan* har härefter under hösten 2001 behandlats i en särskild proposition.

Innebörden av respektive miljö kvalitetsmål i ett generationsperspektiv återges i ett antal punkter som närmare anger vilken miljö kvalitet som ska ha nåtts inom en generation. Till varje miljö kvalitetsmål föreslås mellan tre och åtta delmål.

Förhållandet mellan miljö kvalitetsmålen och delmålen kan beskrivas så att miljö kvalitetsmålen definierar det tillstånd för den svenska miljön som miljöarbetet ska sikta mot, medan delmålen anger inriktning och tidsperspektiv i det fortsatta konkreta miljöarbetet. Delmålen avser i de flesta fall läget år 2010.

Gatu- och fastighetskontoret lämnar i bilaga 1 en översikt av den svenska miljömålsstrukturen.

I miljödelmålpropositionen ingår också tre åtgärdsstrategier som ska vara vägledande för det framtida miljöarbetet. Dessa är effektivisering av energianvändning och transporter, giftfria och resurssnåla kretslopp samt hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö. Strategierna och genomförandet av dem enligt propositionen framgår i sammanfattning av bilaga 2 till detta tjänsteutlåtande.

I bilagan redovisas även Stockholms stads dessförinnan lämnade remissynpunkter på miljömålskommittens slutbetänkande.

Statliga miljöåtgärder

I länsstyrelsens remissmaterial talas om åtgärder och kostnader under var och en av de fem målgrupperna där utsläppsmålen samlats. Däremot finns ingen redovisning av vilka resurser som statsmakterna har för avsikt att ställa till förfogande för att underlätta för olika aktörer att bidra till att de olika delmålen uppnås.

Enligt vad som angavs i miljömålskommittens slutbetänkande skulle, för att de formulerade målen verkligen ska nås, staten bidra med att bli en skapande ekonomisk incitament och goda förutsättningar i övrigt.

Gatu- och fastighetskontoret har dessvärre ingen möjlighet att ge någon aktuell och samlad bild av de statliga miljöåtgärder utan vi får nöja oss med att nämna att i den av regeringen till riksdagen 2001 överlämnade ekonomiska vårpropositionen ingår bland annat olika miljöåtgärder. Enligt ett pressmeddelande från miljödepartementet blir det mer resurser för att nå miljö kvalitetsmålen, bland annat till klimatåtgärder, sanering av förorenad mark och biologisk mångfald.

Under 2002 och 2003 satsas enligt pressmeddelandet ytterligare cirka 400 miljoner kronor. Under 2004 satsas - utöver de 400 miljonerna - 1,1 miljarder kronor extra, det vill säga totalt sett ytterligare 1,5 miljarder kronor jämfört med 2001. Åtgärder framgår närmare av bilaga 2.

Statliga klimatmål och klimatåtgärder

Gatu- och fastighetskontoret vill också nämna att i regeringens nyligen presenterade klimatproposition 2001/02:55 anges bland annat att de svenska utsläppen av växthusgaser ska vara 4 % lägre år 2010 än de var 1990. Målet ska nås utan att använda skogssänkor, dvs att växande skog tar upp koldioxid, och flexibla mekanismer, dvs handel med utsläppsrättigheter mellan industriländer och miljöinvesteringar i andra länder. Vid en kontrollstation 2004 kan regeringen som komplement föreslå ett mål som innefattar de flexibla mekanismerna.

Enligt regeringens pressmeddelande tar Sverige därmed på sig ett betydligt större åtagande än vad som krävs enligt Kyotoprotokollet (1997 års överenskommelse om industriländernas utsläpp av växthusgaser efter förhandlingar under FN:s ramkonvention om klimatförändringar). Sverige som har relativt låga utsläpp per person har rätt att öka sina utsläpp med fyra procent (exklusive skogssänkor). Men nu blir det enligt propositionen i stället en minskning med fyra procent.

Minskningen berör sex växthusgaser: koldioxid, metan, kväveoxid, HFC (mjuka freoner), svavelhexafluorid och fluorkolväten.

I propositionen anges att de nuvarande svenska utsläppen av de sex växthusgaserna motsvarar ca 7,9 ton koldioxidekvivalenter per person och år. Det långsiktiga klimatmålet år 2050 sätts i propositionen till högst 4,5 ton koldioxidekvivalenter per person och år, dvs en minskning med närmare hälften av den totala mängden utsläpp.

Propositionens åtgärder framgår sammanfattade av bilaga 3.

Mer information om de svenska miljömålen, miljö kvalitetsnormerna mm finns på naturvårdsverkets hemsida www.environ.se.

GATU- OCH FASTIGHETSKONTORETS SYNPUNKTER

De nu remitterade förslagen till regionala delmål är som nämnts utformade som preciseringar av och kompletteringar till den uppsättning miljömål som finns i länets Miljövårdsprogram 2000. Målförslagen har utarbetats av Länsstyrelsen i Stockholms län i samverkan med Kommunförbundet Stockholms län och Stockholms läns landsting.

Avsikten uppges ha varit att finna målnivåer som är miljövetenskapligt välgrundade och som i kraft av en politisk förankring påtagligt kan stödja det fortsatta miljöarbetet i länet. Samtidigt erinrar Länsstyrelsen om att den har regeringens uppdrag att, som ett led i genomförandet av den nya miljöpolitik som beslutats av riksdagen, utveckla regionala anpassningar av nationellt beslutade miljö kvalitetsmål. Förslagen till utsläppsmål sägs således ha sitt ursprung både i ett aktivt regionalt miljösamarbete och i en bred nationell ansats att skapa ett system med styrande miljömål.

Kompletteringen kommer i sin slutliga form att föreläggas Kommunförbundets Stockholms län och Länsstyrelsens styrelser samt Landstingets regionplane- och trafiknämnd för politiska ställningstaganden.

Gatu- och fastighetskontoret bejakar självfallet en god levnadsmiljö och en ekologiskt hållbar utveckling. Vi har i tidigare sammanhang också redovisat en positiv grundinställning till den uppläggning av det fortsatta miljöarbetet som den statliga miljömålskommittén föreslagit och som delvis även ligger bakom de nu aktuella förslagen till regionala delmål.

Vi anser att förslaget till regionala delmål är en vällovlig ansats och vill också säga att remissmaterialet är pedagogiskt uppbyggt med en stor mängd data som underbygger de förslag som lämnas. Vi vill redan nu framhålla att flera av delmålen synes realistiska men att de som rör utsläpp av flyktiga organiska ämnen och kväveoxider till luft måste ses över.

Utsläppsmålen formella status

I frågan om utsläppsmålen formella status och skillnaderna mellan miljöpolitiska mål och lagstiftning vill gatu- och fastighetskontoret peka på att det i kapitlet 22 Lagstiftning mm i den ovannämnda miljödelmålpropositionen anges bl a följande.

Miljökvalitetsmålen är ett handlingsprogram för miljöpolitiken. Miljöbalken innebär i detta sammanhang en anpassning av lagstiftningen till den miljöpolitiska utvecklingen och avsikten är att den skall användas bl.a. för att uppnå de miljökvalitetsmål som riksdagen har antagit.

I förarbetena till miljöbalken uttalas att av riksdagen fastställda miljömål ger ledning vid tillämpningen av balken avseende bedömningen av vad en hållbar utveckling innebär. Sådana miljömål kan avse miljökvalitet och kan då ses som en precisering av miljöbalkens mål i ett visst avseende. Miljömålen kan också ange vilka utsläppsbegränsningar eller andra åtgärder som måste genomföras. I sådana fall kan dessa ge ledning beträffande vilka krav som bör ställas på den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd (prop. 1997/98:45 II, s. 8).

Det har inte ingått i Miljömålskommitténs uppgift att lägga fram lagförslag men kommittén har ändå fört fram vissa förslag om lagändringar. Förslagen har sin utgångspunkt i att miljömålen i stor utsträckning bör omvandlas till bindande handlingsregler som kan tillämpas i enskilda fall och att miljökvalitetsmålen därför bör kopplas närmare lagstiftningen. Regeringen gör i denna fråga följande bedömning.

- - -

Lagstiftningen innehåller alltså ett antal rättsregler för att främja en ekologiskt hållbar utveckling. Även miljökvalitetsmålen har till syfte att främja en sådan utveckling. Frågan om miljömålen knytning till lagstiftningen kan dock inte övervägas utan beaktande av skillnaden i form mellan rättsregler och handlingsregler för miljöpolitiken. Miljömålen är till sin natur politiska målsättningar som skall ligga till grund för den fortsatta miljöpolitiken. Miljöbalkens regler och anknytande föreskrifter är juridiska verktyg, dvs. rättsregler, för att uppnå detta mål. Det finns ingen motsättning i detta utan fastmer samverkar de olika formerna i det gemensamma syftet, nämligen att nå en ekologiskt hållbar utveckling. Att miljökvalitetsmålen på ett övergripande sätt ger vägledning vid tillämpningen av miljöbalken har också påpekats av bl.a. Miljööverdomstolen under remissbehandlingen.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att det med hänsyn till målen övergripande karaktär inte är möjligt att genom lagstiftning göra miljökvalitetsmålen direkt bindande. Regeringen finner för sin del att miljökvalitetsmålen måste omvandlas till krav på konkreta åtgärder för att i rättsligt avseende kunna tillämpas i enskilda fall. Att utfärda miljökvalitetsnormer enligt miljöbalken kan bli en ny möjlighet och ett konkret verktyg för att nå miljökvalitetsmålen. Men instrumentet miljökvalitetsnormer är i sin nuvarande utformning inte i alla delar tillräckligt för att nå miljömålen. En utveckling av miljökvalitetsnormerna

till att omfatta ytterligare områden där miljökvantiteter bör regleras författningsmässigt är därför nödvändig.

Gatu- och fastighetskontoret kan således konstatera att både de nationella miljökvantitetsmålen och de regionala miljömål som successivt utarbetas, bl a de nu aktuella utsläppsmålen, inte är direkt bindande för t ex miljömyndigheter och de som orsakar olika miljöproblem, utsläpp etc. Miljömålen ger på ett övergripande sätt vägledning vid tillämpningen av miljöbalken avseende bedömningen av vad en hållbar utveckling innebär och har därmed endast en mer indirekt rättslig betydelse. Enligt miljöförhållningsprogrammet medför det större inslaget av mål- och resultatstyrning ökade krav på myndigheterna att sträva mot att uppnå miljömålen.

Först när miljökvantitetsmålen konkretiseras i formella miljökvantitetsnormer utfärdade med stöd av miljöbalken, blir dessa direkt rättsligt bindande för myndigheter och andra. Enligt miljöbalken får inte en miljökvantitetsnorm överskridas och en plan eller verksamhet får inte medverka till att en norm överskrids. Miljökvantitetsnormen är bindande och får, till skillnad från miljökvantitetsmål, inte åsidosättas vid en eventuell avvägningssituation. Regeringen har hittills utfärdat miljökvantitetsnormer i utomhusluft för kvävedioxid, kväveoxider, svaveldioxid, bly och partiklar. Normen för kvävedioxid och kväveoxider får inte överskridas efter 2005-12-31. Normen för partiklar ska vara uppfylld senast 2004-12-31.

Vi måste i sammanhanget också erinra om att regeringen 2001-11-15 uppdragit åt Länsstyrelsen i Stockholms län att ta fram ett förslag till åtgärdsprogram för att uppfylla miljökvantitetsnormen för kvävedioxid inom länet. Bakgrunden är att miljökvantitetsnormen för kvävedioxid idag överskrids på flera platser i länet och att den sannolikt kommer att överskridas även år 2006. I regeringens uppdrag påtalas att även normen för partiklar kan vara svår att uppnå inom utsatt tid.

I regeringsbeslutet sägs att de åtgärder som kan bli aktuella för ett åtgärdsprogram kan vara av såväl ekonomisk, teknisk som administrativ art. Vad ett åtgärdsprogram ska innehålla uppges närmare ha utvecklats i regeringens proposition 1997/98:45 Miljöbalk. Länsstyrelsen anges även kunna lämna förslag på författningsändringar eller peka på behovet av förändringar eller nya föreskrifter som rör trafiken i Stockholms län.

Åtgärdsprogrammet ska enligt uppdraget tas fram i nära samarbete med länets kommuner, landstinget och Stockholmsberedningen.

Länsstyrelsen hade dessförinnan vänt sig till regeringen. I skrivelse 2000-06-07 påtalade länsstyrelsen att om lagen tillämpas strikt så innebär detta i princip att inget ytterligare byggande för närvarande kan ske i länet. Redan i den lägesrapport som länsstyrelsen 2000-03-30 lämnat till regeringen, med anledning av landshövdingens Ulf Adelsohn uppdrag att studera vilka hinder som finns för ett ökat bostadsbyggande, påtalades att miljökvantitetsnormerna för luft kan bli ett nytt hinder för bebyggelse som är önskvärd m h t närhet till kollektivtrafik mm, och att normerna kan ställa till

tolkningsproblem i detaljplanehanteringen vilket kan förlänga och komplicera planprocessen.

Länsstyrelsen såg det enligt skrivelsen till regeringen inte som realistiskt att tillämpa lagen strikt i alla planärenden intill dess ett åtgärdsprogram tagits fram för att klargöra vilka åtgärder som är nödvändiga för att miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid inte ska överskridas någonstans i länet år 2006.

Länsstyrelsen framhöll att det också är mycket viktigt att en vägledning tas fram för hur miljö kvalitetsnormerna ska hanteras i samband med planer och tillkommande bebyggelse.

I Stockholms stads yttrande 2000-10-30 till regeringen över länsstyrelsens framställning hade kommunstyrelsen angivit följande i enlighet med föredragande borgarrådet.

Jag delar länsstyrelsens bedömning om att ett åtgärdsprogram med syfte att klara miljö kvalitetsnormen för kväveoxid år 2006 bör upprättas. Med dagens utveckling inom trafikområdet kan det blir svårt att nå miljö kvalitetsnormen för kväveoxid i hela staden.

Det finns olika åtgärder som staden kan genomföra för att förbättra förutsättningarna att uppfylla miljö kvalitetsnormerna för kväveoxid längs stadens gator. Enligt min mening är det dock tveksamt om stadens egna åtgärder räcker till. Därför krävs det ett samarbete mellan olika aktörer i regionen samt även statliga åtgärder. Det är t ex angeläget att statsmakten tar sitt ansvar så att teknikutvecklingen på bilar påskyndas. En intensifierad satsning på biogasproduktion från regionens olika anläggningar skulle vara ett viktigt bidrag för ett bredare genomslag av miljöbilar. Andra viktiga områden är gång- och cykeltrafik, miljöbilar samt kollektivtrafikens utveckling.

Jag ser miljö kvalitetsnormerna som ett viktigt instrument i samhällsplaneringen. Som flera av stadens remissinstanser påpekat finns det dock olika målkonflikter i detta sammanhang som en expanderande stad kan ha svårt att hantera. Detta innebär att det måste hittas en avvägning mellan miljö kvalitetsnormen och t ex behovet av ökat bostadsbyggande.

Miljömålen och miljö kvalitetsnormernas utformning och nivå

Kontoret är medvetet om att mål i den form som nu redovisas ska ge uttryck för en hög ambitionsnivå. Vi anser dock generellt sett att framförallt de föreslagna delmålen för utsläpp av flyktiga organiska ämnen samt kväveoxider till luft är mycket svåra att nå upp till med hänsyn till de förhållanden som råder i Stockholms län.

Delmålen är av naturliga skäl satta med utgångspunkt från när de senaste samlade miljödata finns redovisade, vilket normalt är senare delen av 1990-talet. Med utgångspunkt från olika former av underlag redovisas behov av utsläppsminskningar som ofta innebär halveringar eller mer i förhållande till basåret. Studerar man miljöarbetet och effekter på miljön i ett längre

perspektiv kan konstateras att sedan ett modernt miljöarbete inleddes på 1970-talet har utomordentligt stora framgångar nåtts när det gäller utsläpp av luftföroreningar och ett renare vatten. Stockholm stad har genom en framsynt satsning på bl a fjärrvärme och kollektivtrafik de lägsta utsläppen av förorenande ämnen per capita i landet. För att nämna ett annat exempel var år 1975 innehållet av kvicksilver i avloppsslam vid Henriksdals reningsverk 9 mg/kg torrsbstans. 1995 som är basåret i det föreslagna delmålet hade en minskning skett till 2,6 mg/kg.

En gammal regel i miljövardssammanhang säger att det ofta är kostnadseffektivt att genomföra åtgärder i ett inledande skede av ett åtgärdsprogram, men att marginalkostnaden sedan stiger kraftigt för att genomföra ytterligare insatser. Vi anser att dessa svårigheter inte tillräckligt har belysts i samrådshandlingarna.

Vi har dessutom som bekant i stockholmsregionen för närvarande en stor bostadsefterfrågan. Man kan förmoda att den situationen kommer att bestå under lång tid. Behoven av förstärkningar av trafikapparaten är också betydande. I den av landstinget upprättade och nu utställda regionala utvecklingsplanen för stockholmsregionen under de kommande 30 åren uppskattas i två olika scenarier att befolkningen i regionen kommer att öka med ca 13 000 eller 20 000 personer per år, dvs ungefär som under slutet av 1970-talet/början av 1980-talet respektive under 1990-talet. Detta innebär att olika utsläpp kommer att öka i absoluta tal givet nuvarande system för energi och transport i en storstad.

Vi har i flera tidigare sammanhang framhållit att vi har svårt att se hur sådana utbyggnadsbehov ska kunna tillgodoseas om miljökraven ställs ännu högre än för närvarande och ges en absolut och bindande verkan.

Trots att Stockholm i enlighet med sin översiktsplan har som strategi att i första hand utnyttja redan bebyggd mark för nya bostäder mm, och trots höga miljöambitioner i enskilda projekt, och trots att byggandet sedan länge gått på sparlåga och inte ökat annat än måttligt under den senaste tiden, verkar det enligt det tidigare sagda som om detta inte räcker för att uppfylla ens miljö kvalitetsnormerna för kvävedioxid och partiklar.

Det är ju dessutom i själva verket så att människor som bor i storstaden bor mer energisnålt och miljövänligt än boende i glesbygd. Inom Sverige är t ex koldioxidutsläppen per capita redan förhållandevis låga i Stockholm beroende på stadsbygdens koncentration och stadens framsynta utbyggnad av kollektivtrafiken och fjärrvärmen. Sannolikt är innerstaden det område i landet där andelen bilresor redan idag är lägst i förhållande till andelen kollektivtrafikresor.

Inte bara växthusgasproblematiken är ett globalt problem. Miljömålskommitten framhöll att de svenska miljömålen i många fall inte kan nås utan ett aktivt internationellt arbete och internationella överenskommelser. Vi befarade i vårt yttrande att många av miljörestriktionerna slår särskilt hårt mot storstadsområdena, vilket knappast kan gagna landet som helhet.

Kontoret menar att det finns ett systematiskt fel i att hantera globala utsläppsproblem genom lokala åtgärder utan hänsyn till de lokala förutsättningarna. Risken för suboptimering är mycket stor och kan innebära att utsläppen totalt sett ökar eller i värsta fall bidrar till att ett lokalt problem ökar. Alltför höga miljömål för regionens centrala delar kan exempelvis leda till byggstopp i dessa lägen och kanske tvinga fram en utglesad bebyggelse med ökat behov per capita av både uppvärmning och trafikförsörjning som följd. Om miljökraven blir tillväxt- eller lokaliseringshinder minskar även resurserna för bl a miljöåtgärder. I värsta fall stryps regionens tillväxt till men för hela landet.

Många gånger saknas dessutom reella styrmedel på det lokala planet eftersom problemet i många fall härrör från källor i andra regioner eller länder. Många tänkbara åtgärder ligger också utanför stadens rådighet.

Man kan även ifrågasätta om miljö kvalitetsmål som syftar till en miljö motsvarande av människor helt opåverkade områden överhuvudtaget är rimligt i sammanhanget.

För att vi ska få ett fungerande och i alla avseenden uthålligt samhälle kan inte bara miljökrav tillgodoses. Arbetet med miljömål både nationellt och regionalt-lokalt kännetecknas dessvärre av ett sektoriserat synsätt, där miljömålen/normerna lever ett tämligen självständigt liv utan hänsyn till andra av människorna efterfrågade nyttigheter i samhället. Vi anser att både miljömål och miljö kvalitetsnormer måste utformas på ett sådant sätt att de, samtidigt som de innebär en drivkraft för fortsatt minskade utsläpp av ämnen som påverkar miljö och människors hälsa negativt, inte ger orimliga lokala restriktioner för kommande bostadsbebyggelse och möjligheter att utföra person- och godstransporter i storstaden. Kommunstyrelsen har som nämnts tidigare framhållit att det måste hittas en avvägning mellan miljö kvalitetsnormen och t ex behovet av ökat bostadsbyggande.

Mål och miljö kvalitetsnormer för att bemästra miljöproblem av nationell eller global karaktär skulle därför enligt vår uppfattning kunna utformas t ex så att de gäller som ett genomsnitt inom ett större område, en hel region eller hela landet. Dessa genomsnitt ska få överskridas lokalt.

Frågan är dock om det är ändamålsenligt med mål/normer av den ”brutto”-karaktär för totala utsläpp som nu allmänt används. Det förefaller ju som om både mål för totala utsläpp och de bindande miljö kvalitetsnormerna antingen stryker tillväxtpöjligheterna eller tvingar fram en mer utglesad och mindre miljö vänlig bebyggelse. Sådana mål/normer framstår som både orättvisa och kontraproduktiva. Dvs man tror sig verka för en bättre miljö medan resultatet i själva verket blir det motsatta.

Med förutsättningen att de nu föreslagna regionala utsläppsmålen endast får en formell status som just mål, dvs inte bindande normer, skulle i och för sig kunna anses att det inte har så stor betydelse hur delmålen utformas eller på vilken nivå de läggs. Då emellertid regeringen har för avsikt att successivt konkretisera miljö kvalitetsmålen i form av bindande

miljökvalitetsnormer, och det visat sig vara omöjligt eller i vart fall utomordentligt svårt att förena redan miljökvalitetsnormerna för kvävedioxid och partiklar med utbyggnadsbehoven i stockholmregionen, och dessa normer t o m synes ha en kontraproduktiv karaktär, bedömer vi det vara avgörande att åtminstone vissa av de nu föreslagna delmålen ges en ändamålsenligare utformning och även hamnar på en mer realistisk och genomförbar nivå där en avvägning skett mot vad som är möjligt med hänsyn till andra, för människor viktiga kvaliteter i tillvaron.

Som framgår av klimatpropositionen har regeringen uttryckt det nationella klimatmålet som utsläpp per person och år. Enligt vår mening bör inte bara klimatmål utan även växthusgasnormer och många andra miljömål/normer uttryckas per capita. På så sätt underlättas jämförelse med boende och arbetande i andra regioner och vi kan tydligare se om tillväxten i Stockholmsregionen är till fördel för miljön.

Organiska ämnen till luft

Följande regionala delmål föreslås.

Samhällsutvecklingen och ett aktivt miljöarbete ska leda till att:

- år 2005 har utsläppen av cancerframkallande ämnen i länets tätorter halverats räknat från 1991 års nivå. På lång sikt bör utsläppen av cancerframkallande ämnen i tätorter minska med minst 90 procent.
- år 2010 är de sammanlagda utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC) i Stockholms län 50 procent lägre än de var år 1997.
- år 2010 är transportsektorns utsläpp av flyktiga organiska ämnen (VOC) i Stockholms län 70 procent lägre än de var år 1997.

Delmålen utgör preciseringar för några av de utsläppsminskningar som krävs för att det nationellt och regionalt antagna miljökvalitetsmålet *Frisk luft* ska kunna uppnås inom en generation. Den första punktsatsen utgör en bekräftelse av riksdagens mål för utsläppsreduceringar av cancerframkallande ämnen.

Vi bedömer att delmålet för cancerframkallande ämnen är angeläget och också möjligt att nå genom de insatser som genomförts under 1990-talet. Basåret är just i detta fall 1991, och inom staden har viktiga åtgärder införts i form av miljözon för tung trafik och miljökrav på arbetsmaskiner, vilka båda syftar till minskning av kväveoxider och som i det aktuella målet cancerframkallande ämnen.

Övriga ämnen som är aktuella att följa upp regleras av de drivmedel som kommer att användas samt kommande avgasregelsystem, vilket är en fråga som regleras inom EU.

Utsläppsmålen för flyktiga organiska ämnen 50 % sammantaget och 70 % minskning för transportsektorn från 1997 till 2010 bedöms vara svårt att klara inom Stockholmsregionen bl a med hänsyn till att kraftfulla åtgärder genomförts under 1980- och 1990-talet. Exempel är katalysatorrening på bilar, miljökrav på lastbilar och arbetsmaskiner, renare bränslen, införande av återcirkulation och muffar på tankställen. Sammantaget kan konstateras att utsläppen minskat från 20 000 ton 1980 till 7 200 ton år 2000 vad gäller

fordonstrafiken i Stockholm. Även om miljöklasssystemet innebär ytterligare krav på minskade utsläpp är det orealistiskt att genomföra de utsläppsminskningar som redovisas med hänsyn till det valda basåret. Man kan säga att eftersom staden bedrivit ett kraftfullt miljöarbete och redan genomfört styrmedel som minskar utsläppen har möjligheten till ytterligare åtgärder reducerats i förhållande till områden där inga åtgärder vidtagits.

I remissmaterialet uppges att enligt vägverket är införande av vägavgifter en av de viktigaste åtgärderna för att fram till 2010 minska utsläppen från vägtrafiken. Vi kan konstatera att en sådan åtgärd ligger utanför stadens rådighet och dessutom är politiskt mycket kontroversiell.

Utsläppsmålen för flyktiga organiska ämnen måste sålunda reduceras och bör av tidigare angivna skäl sättas per capita.

Vi bedömer i vart fall att utsläppsmålet för fordonstrafiken inte kan ställas högre än för övriga utsläpp.

Fosfor och kväve till vatten

Följande regionala delmål föreslås.

Samhällsutvecklingen och ett aktivt miljöarbete ska leda till att:

- utsläppen av fosfor från mänskliga aktiviteter till länets kustvatten är 15 procent lägre år 2010 än de var år 1995.
- år 2010 har fosforutsläppen från enskilda VA-anläggningar minskat med 13 procent jämfört med år 1995.
- utsläppen av kväve från mänskliga aktiviteter till länets kustvatten är 45 procent lägre år 2010 än de var år 1995.

Delmålen utgör preciseringar för några av de utsläppsminskningar som krävs för att det nationellt och regionalt antagna miljö kvalitetsmålet *Ingen övergödning* ska kunna nås inom en generation. En minskad tillförsel av gödande ämnen till våra kustvatten är också en förutsättning för att miljö kvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* ska kunna nås.

Vi bedömer att målen synes vara både miljömässigt befogade och realistiska med känd teknik.

Man har aktualiserat frågorna om utsläpp från t.ex. jordbruk till vatten och även försökt komma fram med restriktioner för användandet av olika konstgödselpreparat i jordbruket. Vad gäller målet att enskilda VA-anläggningar ska minska fosforutsläppen med 13 % jämfört med år 1995 arbetar vår egendomsförvaltning med att bygga nya reningsanläggningar där så erfordras. När nya anläggningar tas i bruk utformas dessa enligt senaste reningsmetoder vilket gör att målet bör vara realistiskt.

Kväveoxider till luft

Följande regionala delmål föreslås.

Samhällsutvecklingen och ett aktivt miljöarbete ska leda till att:

- de sammanlagda utsläppen av kväveoxider i Stockholms län år 2010 är 60 procent lägre än de var år 1995.
- transportsektorns utsläpp av kväveoxider i Stockholms län år 2010 är 70 procent lägre än de var år 1995.

Delmålen utgör preciseringar för några av de utsläppsminskningar som krävs de närmast kommande tio åren för att de nationellt och regionalt antagna miljö kvalitetsmålen *Bara Naturlig Försurning* och *Frisk Luft* ska kunna uppnås inom en generation. Minskad tillförsel av luftburet kväve – och därmed minskade kväveutsläpp – är emellertid även nödvändigt för att nå miljö kvalitetsmålet *Ingen Övergödning*.

Vi vill framhålla att på liknande sätt som för flyktiga organiska ämnen till luft har även beträffande kväveoxider stora minskningar skett sett i ett längre historiskt perspektiv. Länsstyrelsens egen utredning pekar på en minskning med 50 % från 1980-talet fram till 1995. Utsläppsminskningar med ytterligare 60 respektive 70 % från 1995 till 2010 måste bedömas vara synnerligen svåra att nå med hänsyn till de reella möjligheter som i praktiken kan genomföras.

Möjligheten att klara försurningsmålet är t ex starkt beroende av internationella avtal som minskar bidragen från utlandet. Den föreslagna utsläppsreduktionen motiveras av de miljö kvalitetsnormer som gäller från 2006, samt omsorgen om kulturminnen som kan utsättas för ökad nedbrytning och korrosion. Beträffande det senare kan konstateras att den nedbrytning som tidigare konstaterats sammanhänger med de extremt höga svaveldioxidhalter som fanns i luften. Halterna på 1960-talet uppmättes till storleksordningen 250 ug/m³ mot idag 5 – 10 ug /m³, en reduktion med 95 %. Frågan om kväveoxiders påverkan på kulturminnen är oklar och sannolikt spelar det svenska klimatet en väsentligt större roll.

Miljö kvalitetsnormen utgör i sig ett nytt problem att beakta inte minst genom att Sverige beslutat om en strängare norm än EU i övrigt. Miljö kvalitetsnormen överskrids på några ställen i innerstaden och länsstyrelsen har av regeringen som nämnts utsetts att ta fram ett åtgärdsprogram. Möjligheten att uppfylla normen ökar sannolikt om utsläppen minskar i första hand från de enskilda fordonen, något som endast i begränsad utsträckning ligger inom stadens rådighet.

I remissmaterialet uppges som nämnts att enligt vägverket är införande av vägavgifter en av de viktigaste åtgärderna för att fram till 2010 minska utsläppen från vägtrafiken. En sådan åtgärd ligger som sagts utanför stadens rådighet och är dessutom politiskt mycket kontroversiell.

En åtgärd som skulle kunna övervägas är att införa lokala trafikbegränsningar där överskridanden sker. Detta kan dock resultera i ökade utsläpp totalt sett men mindre på just den plats där överskridande

tidigare skett. Totalt sett utgör också utsläppen i Stockholms innerstad där miljö kvalitetsnormen riskerar överskridas en liten del av länets totala utsläpp eller ca 10 %. Men lokala trafikbegränsningar medför också nackdelar som måste vägas in.

För att klara föreslaget delmål för transportsektorn krävs stora insatser inom länets infrastruktur, vilket knappast kan åstadkommas inom den föreslagna tiden. Det är också väl känt att den befolkningsökning som sker i regionen resulterar i ett ökat transportbehov vilket, i avvaktan på fungerande kollektivtrafik, i hög grad tillgodoses genom bilar.

Vi anser således att även utsläppsmålen för kväveoxider måste reduceras och bör av tidigare angivna skäl sättas per capita.

Vi bedömer i vart fall att utsläppsmålet för fordonstrafiken inte kan ställas högre än för övriga utsläpp.

Kadmium till åkermark

Följande regionala delmål föreslås.

Samhällsutvecklingen och ett aktivt miljöarbete ska leda till att:

- den genomsnittliga sammanlagda tillförseln av kadmium till länets åkermarker år 2010 är lägre än 0,2 g/ha och år.
- den genomsnittliga tillförseln av kadmium från jordbruksnäringen till länets åkermarker år 2010 är lägre än 0,06 g/ha och år.

Delmålen utgör preciseringar för några av de utsläppsminskningar som krävs de närmast kommande tio åren för att de nationellt och regionalt antagna miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Giffri miljö* ska kunna uppnås inom en generation.

Kadmium till åkermark berör endast vår egendomsförvaltning och med tanke på vidtagna åtgärder att försöka utfasa kadmium ur den normala användningen bedömer vi att målen bör vara realistiska.

Metaller och miljögifter till vatten

Följande regionala delmål föreslås.

Samhällsutvecklingen och ett aktivt miljöarbete ska leda till att:

- år 2010 har utsläppen av farliga ämnen* till länets vattenmiljöer minskat med minst 30 procent av vad som krävs för att klara miljö kvalitetsmålet *Giffri miljö*.
- de totala kopparutsläppen till vatten i länet är minst 40 procent lägre än de var år 1995.
- utsläppen till vatten av bly, kadmium respektive kvicksilver är 70 procent lägre år 2010 än de var år 1995.

Delmålen utgör preciseringar för några av de utsläppsminskningar som krävs för att det nationellt och regionalt antagna miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* ska kunna uppnås inom en generation.

* Med farliga ämnen avses detsamma som i *Kemikaliestrategi för giftfri miljö* (prop. 2000/01:65), dvs. ämnen med särskilt farliga egenskaper som är skadliga för miljö och/eller hälsa och är: långlivade, ansamlas i levande organismer, cancerframkallande, arvsmassepåverkande, fortplantningsstörande eller hormonstörande. (*Varor utan faror*. SOU 2000:53 samt *Kemikaliestrategi för giftfri miljö*, prop. 2000/01:65.)

Inom detta målområde har omfattande insatser inom lagstiftning, teknikutveckling och miljöledningssystem genomförts vilket också resulterat i betydande utsläppsminskningar av de målsatta ämnena. De effektivaste åtgärderna genomfördes under 1970- och 1980-talet men skärpt lagstiftning under senare år har bidragit till en fortsatt positiv utveckling. De åtgärder som haft en direkt avgörande effekt är införandet av blyfri bensin, vilket resulterat i att uppmätta halter i luften är i dag ett par procent av de som uppmättes i slutet av 1960-talet, och utfasningen av kadmium och bly med flera ämnen från hanteringen.

Målen om en total minskning av utsläpp av farliga ämnen till vattenmiljöer och minskade utsläpp av bly, kvicksilver och kadmium bör vara realistiska eftersom det handlar om tungmetaller som redan idag belagts med restriktioner i användandet. Vad gäller målet med kopparutsläpp till vatten kan målet vara svårare att uppfylla eftersom det idag inte finns några restriktioner för kopparanvändandet. Kopparindustrin försöker så långt det är möjligt att öka användandet av metallen med argument som att människokroppen behöver koppar som spårämne och att alla människor i stort sett har ett underskott av koppar i kroppen. Ersättningsmaterial för koppar har varit svårt att få fram vad gäller rörmaterial men användandet av koppar som beklädnadsmaterial har minskat. Vår fastighetsförvaltning har i sitt program för miljöanpassad upphandling att vi ska undvika koppar i tappvattenledningar och endast i undantagsfall ersätta befintliga takbeklädnader med nya kopparbeklädnader.

Det är uppenbart att hanteringen av flera av dessa ämnen under flera århundranden har gett avtryck i form av förhöjda halter lagrade i sediment och mark. Den stora frågan är i vad mån detta utgör ett reellt hälso- och miljöproblem för länets och stadens invånare. Omfattande och mycket dyrbara insatser för att sanera förorenade områden kan innebära att medel satsas på fel åtgärder. Ett exempel på att en målstyrning utan helhetssyn kan ge underlag till fel åtgärder.

Däremot är det angeläget att avsätta avsevärda resurser på att undersöka de reella effekterna av exponeringen av olika farliga ämnen i miljön så att ett vetenskapligt underlag finns för att ta ställning till behovet av saneringsåtgärder i olika stads- och naturmiljöer.

Andra miljömål

Länsstyrelsen efterfrågar även synpunkter på om det finns behov av att på regional nivå utveckla ytterligare utsläppsmål och i så fall för vilka ämnen/förhållanden.

Vi är naturligtvis inte främmande för även andra välgrundade och realistiska målkompletteringar – gärna utformade som mål per capita - för att ytterligare förbättra miljön i länet. Tydliga kopplingar till de nationella miljö kvalitetsmålen och Stockholms efter nu genomförd remissbehandling reviderade miljöprogram bör dock eftersträvas. Gatu- och fastighetsnämnden ansåg i sitt remissvar 2001-10-02 att förslaget till nytt miljöprogram för Stockholm måste genomgå en omfattande bearbetning och anpassning till stadens nya integrerade lednings- och uppföljningssystem.

I sammanhanget kan nämnas att i jämförelse med klimatpropositionens växthusgasreduktion på 4 % från år 1990 till år 2010 framstår Stockholms stads hittillsvarande mål på 20 % reduktion från år 1990 till år 2005 som mycket högt. Gatu- och fastighetskontoret har nyligen i samband med ärende om uppföljning av Stockholms eget växthusgasprogram hävdade att det förefaller lämpligt att det fortsatta arbetet med detta program beaktar de statliga målen.

Även det regionala klimatmålet i Miljövårdsprogram 2000 bör nu ses över mot bakgrund av klimatpropositionen. I målet anges bl a följande.

- Utsläppen av koldioxid från fossila bränslen är på sikt kraftigt begränsade, såväl inom transport- som energisektorn.
- Koldioxidutsläppen sänks med 20 procent från 1990 till år 2005.

SLUT